

værket som vurderes i en indledende skitse af J. Kinchs indsats. Vore dages grundigste kender af Ribeegnens historie hilser her den gamle overlærer med et nydeligt buk.

*Esben Albrechtsen*

**GUSTAV ALBECK: Universitetet og folk. Bidrag til den folkelige universitetsundervisnings historie i Danmark med et udblik til folkeuniversiteterne i Norge og Sverige. Kbh., Gyldendal, 1984. 423 s. 225 kr.**

I 22 kapitler, hvortil kommer registre, nuværende vedtægter m.v., beskriver Gustav Albeck en institution, hvis historie hidtil har tegnet sig diffust. Hvor folkehøjskolen opfattes som djærv og lurmærket, kendes en usikkerhed over for Folkeuniversitetet. Folkelig eller akademisk eller en ulødig legering? Kaldt frem af tro på dialektikkens værdi eller af triviell opportunisme? Usikkerhed har fulgt Folkeuniversitetet fra fødslen. Undertiden på grund af en tam politisk velvilje, der også har haft sine årsager.

Det er velgørende, at Albeck ikke går uden om grøden. Han følger idé og virkeliggørelse uden forsøg på at skjule, at farvandet mellem Scylla og Carybdis er snævert. Snævrere end i de angelsaksiske lande, hvor folkehøjskolen aldrig rigtigt slog rod. Det er ikke mindre velgørende, at Albeck selv tror på og holder af den institution, han beskriver. Måske er det mere et ønske end en konstatering, når han skriver, at Folkeuniversitetet nu mere end førhen har fundet sin plads »som en slags overbygning på folkeoplysningen i Danmark«. Af gode grunde skynder han sig at tilføje: »Ikke sådan at forstå, at Folkeuniversitetet skal regere eller styre nutidens danske voksenundervisning, men i den forstand at det fremdeles og måske i højere grad end tidligere er Folkeuniversitetets opgave at meddele en undervisning på universitetsniveau, d.v.s. en objektiv metodisk undervisning, der formidler kendskab til nyvunden viden og forskningens metoder«. Idéen set har den jo ret.

Folkeuniversitetsforeningen i København blev til på en konstituerende generalforsamling den 1. juli 1898. Om formålet oplyste vedtægterne, at foreningen skulle »tilvejebringe og ordne en videnskabelig undervisning, som er tilgængelig for enhver, der ikke har lejlighed til at deltage i Universitetets almindelige undervisning«. Endvidere at sprede kundskab om folkeuniversitetsundervisningen og »samle elever til denne« samt skaffe de nødvendige pengemidler. Hermed var grundlaget givet. Virksomheden voksede sig stor i det første tiår, men skrantede derefter slemt i en længere årrække – her i kapitlerne Fra offensiv til defensiv, Trængsler og kampår. Nye trængselsår. Der blev indledt samarbejde med AOF og radioen. Efter 2. verdenskrig var der først konkurrence, siden samarbejde med UNIFO (Universitetets Folkeoplysning), der ville »udbygge det nære kammeratskab, som under krigen blev skabt mellem de videnskabelige højskolefolk og de unge fra fabriker og kontorer, ved at gennemføre en på bredeste grundlag anlagt folkeoplysning, hvor unge forskere (fortalte) om og (underviste) i aktuelle emner«. Den nye epoke begyndte, da Folkeuniversitetet gennem fritidsloven 1968 fik et legalt og økonomisk grundlag, der bl.a. muliggjorde oprettelsen af et landsomfattende administrativt organ, Folkeuniversitetets Landssekretariat. En styrkelse var det også, at der i loven om universiteternes

styrelse 1971 blev indføjet en § 2 om universiteternes pligt til at medvirke ved formidling af forskningens resultater og metoder. Lokalkomiteer myldrede frem i de år. Alligevel har det sidste tiår været præget af uvished og problemer omkring den fremtidige status og virksomhed, især i spørgsmål om kompetence-givende kurser, forholdet til open university, og decentral struktur.

Albeck skriver i forordet, at målet har været »så objektivt som muligt at skildre baggrunden for den folkelige universitetsundervisnings oprettelse og placering inden for dansk folkeoplysning og voksenundervisning i fortid og nutid«. For oprettelsens vedkommende indfrier bogen fuldtud forventningerne. En kulegravning af et righoldigt kildestof forenet med forfatterens kendskab til tiden og veloplagte skrivelyst har gjort fremstillingen af forudsætninger og første forløb til spændende læsning. Her understreges med rette sammenhængen bagud til H. C. Ørstedes Selskab for Naturlærens Udbredelse (1824), til dannelsesforeninger, Grundtvigs Sorø-tanke og de tidlige forsøg på arbejderoplysning. Virkeliggørelsen af Folkeuniversitetet hentede inspiration udefra, fra England og Sverige, men drivkræfterne skal søges i 1890ernes hjemlige dynamiske samfund. Her mødte yngre og handlekraftige videnskabsmænd med Kristian Erslev og A. B. Drachmann i spidsen et behov for videnskabelig indsigt, – i bybefolkningen. Her fandt disse ideer og initiativer deres første form i liberale og socialistiske elitegrupper omkring folk som Oscar Hansen, Cl. Wilkens, Herman Trier og den dynamiske Gerson Trier. At der var en sammenhæng mellem dannelse og demokrati – det var den nyvundne erfaring, som optimismen og Folkeuniversitetet byggede på.

Bogens bedste afsnit drejer sig om forholdet mellem folkehøjskolen, højskolelærernes universitetskurser og Folkeuniversitetet. Her slår det gnister i fremstillingen gennem politiske udsagn og brevcitater. Her er ny viden. Vi er på højeste plan i Erslevs forsøg på at sikre sig Ludvig Schrøders medvirken. Men der var en ateistisk trold i æsken, cand. mag. Vilhelm Rasmussen, en af darwinismens forkæmpere herhjemme. Her som flere steder i bogen forudsætter forfatteren forhåndsviden hos sine læsere. Der er udmærkede afsnit om folkeuniversiteterne i Norge og Sverige. Derom er tidligere ikke skrevet ret meget i Danmark, men her fremdrages både ligheder og forskelle. Redegørelsen for det sidste årti er med rette præsenteret beskedent som »træk af folkeuniversitetets virksomhed 1970–1980«. Det er i de år, Albeck selv har stået midt i arbejdet. Distancen savnes og brevskrivningen ligeledes. Kilderne er her helt overvejende referater af møder, forhandlinger, strukturdebatter. Med lyspunkter: Baunbak i Åbo 1974 om et nordisk universitet, men også Per Himmelstrup om et nyt samvirke med folkehøjskolerne og Gudrun Aspel om behovet for et nyt forskningsbegreb, begge på Krabbesholm 1975. Kapitlet munder ud i en »foreløbig status«, der afspejler usikkerhed.

Hvad var så udbyttet, hvilke erfaringer gjorde man i opgang og nedgang, hvorfor fik Folkeuniversitetet den i hvert fald periodevis uskarpe profil? Det hører vi for lidt om i bogens »slutning«. Her savnes ord om markedsføring – vedtægterne 1981 kunne have hentet lidt folkelig inspiration i dem fra 1898. Her savnes især noget om form, indhold, skiftende behov i samfundet, om en undervisning med præg mere af forsøg, værksted og grænseland end af kursus.

Fremstillingen bygger på et stort kildemateriale, og det er der omhyggeligt henvist til i noterne. Alligevel er det nødvendigt med et forbehold. Det er utilstrækkeligt i et solidt værk som dette blot at omtale institutionens eget arkiv som »et desværre ufuldstændigt og uordnet materiale fra Folkeuniversitetets

arkiv«. En ordentlig redegørelse for dette arkiv savnes. Ligeledes en fortegnelse over, hvilke privatarkiver der er benyttet, og hvilke der forgæves er eftersøgt. Studentersamfundets arkiv? Har Albeck haft Oscar Hansens utrykte erindringer? Og netop i en bog som denne ville man forvente at finde en fortegnelse over Folkeuniversitetets skiftende formænd.

Institutionen er interessant. Det er fremstillingen også.

*Vagn Skovgaard-Petersen*

NING SMITH og JOHANNES THOMSEN (RED.): 10 års kritisk historieforskning, København, Akademisk forlag, 1984. 224 s. 98 kr.

Et barn af det københavnske studenteroprør er ved at blive voksen: Foreningen Kritiske Historikere har passeret de 10 år. Hvilket i sig selv er en præstation, når man sammenligner med så meget af det andet fra dengang, der i mellemtiden er afgået ved en stille død. Ovenikøbet har den haft kræfter nok til at markere sin fødselsdag ved at udsende antologien »10 års kritisk historieforskning«.

Foreningen kom ganske vist først til verden i 1973, men forbindelsen tilbage til 68 er iøjnefaldende. Dens umiddelbare formål var, som det fremgår af indkaldelsen til det stiftende møde, at få samlet de personer op, der hidtil individuelt og uorganiseret havde interesseret sig for *fagkritik* indenfor historie ved Københavns Universitet. Endnu var Marx ikke nævnt, men alle vidste, at det teoretiske grundlag for denne fagkritiske renaissance skulle være marxismen. I det »papir«, man diskuterede sig frem til ved det stiftende møde, vedgik man da også åbent sine hensigter.

Kritiske Historikere, hed det, havde som udgangspunkt »den dialektiske materialisme«. Herudfra ville man i forhold til faget kritisere den herskende forskningstradition, men også udvikle en ny, der klart bygger på den marxistiske teori. Og som en konsekvens heraf ville man i forhold til omverdenen bryde med fagets selvvalgte isolation og solidariser sig med »arbejderklassens, de studerendes og lærernes kamp mod det borgerlige samfund«.

At et foreningsinitiativ med sådanne mål vakte opsigt blandt fagets studerende kan ikke undre – tidspunktet taget i betragtning. Sidenhen faldt interessen da også noget, men nye kræfter kom stadig til, selvom det ikke var helt så meget »in« som tidligere. Op gennem årene gennemførtes et stort antal studiekredse og skolingskurser, emneorienterede seminarer afholdtes med mellemrum, og fra 1975 udsendtes bladet »Kritiske Historikere«. En masse mennesker mødtes, og mange aktiviteter opstod.

Udgivelsen af »10 års kritisk historieskrivning« giver mulighed for at få et foreløbigt svar på spørgsmålet, om hvad der rent fagligt kom ud af denne omfattende virksomhed. Bogen indeholder nemlig artikler om emner, som iflg. redaktørerne i særlig grad har haft foreningens opmærksomhed, hvilket iøvrigt bekræftes af den indledende artikel om foreningens 10-årige historie. Antologiens sammensætning er altså i den forstand repræsentativ.

Det er *Niels Finn Christiansen*, der har påtaget sig den vanskelige opgave at finde rede i foreningens brogede historie. Hans artikel beskriver overskueligt og afbalanceret linjerne i de mange faglige, teoretiske og ikke mindst politiske opgør,